

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

I

V. SĪĻA REDAKCIJĀ

FILOSOFISKĀ
ANTROPOLOĢIJA

FILOSOFISKĀ
ANTROPOLOĢIJA

I

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

65RSU
IZAUGSMES
GADI

I

RAKSTU KRĀJUMS
V. SĪĻA REDAKCIJĀ

RĪGA • RSU

FILOSOFISKĀ ANTROPOLOĢIJA

UDK 141.319.8 (082)
F 56

Filosofiskā antropoloģija: Rakstu krājums. – 1. sēj. / V. Sīlis, M. Jankovska, Ģ. Jankovskis, J. Budanceva, I. Dzalbe, E. Šauers, V. Sīle, I. Neiders, G. Vēja; Sast. V. Sīlis un A. Žabicka; V. Sīļa red. – Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte, 2015. – 290 lpp.
https://doi.org/10.25143/RSU_filos-antrop-I_2015_ISBN-9789934618505

Sastādītāji:

Mg. phil., Dr. sc. soc. Vents Sīlis
Mg. sc. soc. Anna Žabicka

Zinātniskais redaktors:

Mg. phil., Dr. sc. soc. Vents Sīlis

Recenzenti:

Dr. habil. phil. Māra Rubene, LU Vēstures un filozofijas fakultātes profesore
Dr. sc. pol. Ivars Ījabs, LU Sociālo zinātņu fakultātes Politisko zinātņu nodaļas docents

RSU IPD vadītājs: Tenis Nīgulis
RSU IPD vecākā redaktore: Aija Lapsa

Literārās redaktore: Regīna Jozauska, Linda Pētersone un Indra Orleja
Tehniskā redaktore: Ilze Reitere

Maketētāja: Ilze Stikāne
Vāka dizaina autors: Mikus Čavarts

RSU IPD Nr. 14-196

© Rīgas Stradiņa universitāte, 2015
Dzirčiema iela 16, Rīga, LV 1007
© Vents Sīlis, Maija Jankovska, Ģirts Jankovskis, Jeļena Budanceva, Ilze Dzalbe,
Edijs Šauers, Vija Sīle, Ivars Neiders, Ginta Vēja

ISBN 978-9984-793-63-4 (drukāts izdevums)
ISBN 978-9934-618-50-5 (elektronisks izdevums, tiešsaistē)

Priekšvārds

Krājuma uzdevums ir iepazīstināt lasītāju ar mūsdienu filosofisko antropoloģiju – zinātņi par cilvēku, kuras aizsākumi meklējami sengrieķu filosofu darbos, bet turpinājums – mūsdienu zinātnes pētījumos. Filosofiskā antropoloģija tiek definēta kā starpdisciplināra nozare, kas sakārto un interpretē dažādu eksakto un humanitāro zinātņu nozaru atziņas un atklājumus par to, kas ir cilvēks, kādas ir tā specifiskās īpašības un pazīmes, kā arī problēmas, kas raksturo cilvēka fiziskās, garīgās un sociālās eksistences aspektus. Krājums sniedz priekšstatu par to, kādi ir tās pamatjēdzieni un termini, izmantotās metodes un aplūkotas problēmas.

Šis ir pirmais oriģinālrakstu krājums latviešu valodā, kas veltīts tieši filosofiskajai antropoloģijai. Tajā pašā laikā krājums ir tematiski saistīts ar citiem kultūras un filosofijas vēsturei veltītajiem izdevumiem, kā arī izcilu domātāju darbu tulkojumiem, kuros arī aplūkota cilvēka pašizziņas vēsture un izklāstītas dažādas antropoloģijas teorijas.

Krājums sastāv no ievada un desmit nodaļām, kas veltītas cilvēka eksistences kontekstā problemātiskām tēmām. Krājumā lasāmie teksti ir veidoti tā, lai sniegtu lasītājam priekšstatu par to, kā filosofijā un citās nozarēs tiek aplūkoti problemātiski cilvēka eksistences elementi – drosme, emocijas, apziņa, jaunrade, vērtības, brīvība, identitāte, laime, mīlestība un nāve. Nodaļu veidošanā pievērsta uzmanība jēdzienu semantiskajam skaidrojumam un definīcijām. Ņemot vērā antropoloģijas ciešo saistību ar ideju vēsturi, katrā nodaļā iekļauts atskats uz konkrētās tēmas aplūkojumu ievērojamāko pagātnes domātāju darbos. Vienlaikus ir saglabāta ievirze uz tēmas interpretāciju mūsdienīgā kontekstā. Protams, minēto kategoriju klāsts ir daudz plašāks, tādēļ tiek plānots, ka šim krājumam drīzumā sekos nākamais, kurā tiks apskatītas arī citas tikpat būtiskas tēmas.

Krājuma autori ir Rīgas Stradiņa universitātes Humanitāro zinātņu katedras docētāji un doktoranti.

Grāmatas auditorija ir visplašākā – tie ir lasītāji, kurus interesē filosofiskās antropoloģijas tematika un terminoloģija, sākot ar tiem, kurus interesē transdisciplināra pieeja humanitārām zinātnēm, un beidzot ar humanitāro kursu apmeklētājiem augstskolās.

Par autoriem

Vents Sīlis

([ORCID 0000-0002-5482-3147](https://orcid.org/0000-0002-5482-3147))

Dr. sc. soc., Mg. phil., RSU Humanitāro zinātņu katedras docents, pētnieks un publicists. Pētnieciskās intereses: filosofija un filosofiskā antropoloģija, bioētika un veselības socioloģija.

Maija Jankovska

Mg. phil., doktora zinātniskā grāda pretendente filosofijā, RSU Humanitāro zinātņu katedras pieaicinātā pasniedzēja, zinātniskā asistente Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūtā. Pētnieciskās intereses: sociālā filosofija, ētika.

Ģirts Jankovskis

([ORCID 0000-0002-1662-4593](https://orcid.org/0000-0002-1662-4593))

Dr. phil., RSU Humanitāro zinātņu katedras lektors, Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieks. Piedalījies dažādos zinātniskos projektos, veicis starpdisciplinārus pētījumus, sadarbojoties ar dizaineriem, māksliniekiem, filmu režisoriem un producentiem. Pētnieciskās intereses: vācu klasiskā un mūsdienu filosofija, ētika, bioētika.

Jeļena Budanceva

([ORCID 0000-0002-5205-476X](https://orcid.org/0000-0002-5205-476X))

RSU Socioloģijas programmas doktorante, Ekonomikas un kultūras augstskolas un Baltijas Starptautiskās akadēmijas viespasniedzēja, diplomēta uzņēmēja (MBA). Mācībspēka darbu apvieno ar aktīvu kultūras pasākumu un projektu organizēšanu. Pētnieciskās intereses: patērēšanas sabiedrība, kultūras projektu novērtēšanas kritēriji, globalizācija, kultūras un mākslas socioloģija, laikmetīgā māksla.

Ilze Dzalbe

Mg. sc. pol., pabeigta RSU Sociālo zinātņu doktora studiju programma. Pētnieciskās intereses: politisko diskursu analīze, politiskās retorikas analīze, kritiskā diskursa analīze, intertekstualitāte, vērtību sistēma.

Edijs Šauers

([ORCID0000-0003-1178-0199](https://orcid.org/0000-0003-1178-0199))

Mg. phil., RSU Humanitāro zinātņu katedras stundu pasniedzējs, Latvijas Universitātes doktorants filosofijā. Vairāku rakstu autors par Imanuela Kanta ētiku un estētiku, arī saistībā ar medicīnas ētikas problemātiku. Pētnieciskās intereses: estētikas ētiskie aspekti, I. Kanta filosofija.

Vija Sīle

([ORCID 0000-0002-5246-3790](https://orcid.org/0000-0002-5246-3790))

Dr. phil., profesore, RSU Humanitāro zinātņu katedras vadītāja. Lektore un autore rakstiem par aktuālām ētikas problēmām. Pētnieciskās intereses: medicīnas ētika un bioētika, pētniecības ētika, medicīnas socioloģija, filosofiskās antropoloģijas problemātika, ētika politikā un valsts pārvaldē, juridiskā ētika, komunikācijas ētika, mūsdienu sociālās teorijas u. c.

Ivars Neiders

([ORCID 0000-0001-9876-2457](https://orcid.org/0000-0001-9876-2457))

Dr. phil., RSU Humanitāro zinātņu katedras docents. Lasa lekcijas par bioētikas un pētniecības ētikas problēmām. Vairāku zinātnisku un populārzinātnisku publikāciju autors. Pētnieciskās intereses: medicīnas ētika un bioētika, ārsta-pacienta komunikācijas ētiskie aspekti, ar ģenētikas attīstību saistītās ētiskās problēmas.

Ginta Vēja

Mg. phil., RSU Humanitāro zinātņu katedras pieaicinātā pasniedzēja. Pētnieciskās intereses: intersubjektivitātes fenomenoloģija, dzimtes un etnicitātes studijas, morāles teorijas un lietišķā ētika, medicīnas filosofija un bioētika.

Saturs

Ievads	11
<i>V. Sīlis. DROSME</i>	17
Ievads	17
Drosmes jēdziens	17
Fiziskā drosme	19
Morālā drosme	23
Psiholoģiskā drosme	26
Filosofiskā drosme	28
Eksistenciālā drosme	31
Eksistenciāla glēvulība – bēgšana no brīvības	34
Nobeigums	37
<i>M. Jankovska. EMOCIJAS</i>	39
Ievads	39
Pārskats par emociju problemātiku filosofijas vēsturē	42
Kognitīvās un sajūtu teorijas emociju skaidrojumā	51
Nobeigums	57
<i>Ģ. Jankovskis. APZIŅA</i>	61
Ievads	61
Apziņas jēdziena izcelsme	62
Apziņas problēma un trīs dažādās apziņas izpratnes 20. gadsimtā	64
Apziņas definīciju problemātika	66
Apziņas eksistence vai šķitums filosofijas diskursā	69
Apziņa un apzināšanās	77
Nobeigums	79
<i>J. Budanceva. JAUNRADE</i>	81
Ievads	81
Vēsturiskais atskats	82
Jaunrades fenomens dažādu zinātnisko skolu un virzienu skaidrojumos	92
Jaunrades fenomens mākslā un zinātnē	99
Jaunrades nozīme globalizētajā sabiedrībā	100
Jaunrade problēmu risināšanai	103
Jaunrade un slimība	106
Mākslas terapija	108
Nobeigums	110

<i>I. Dzalbe. VĒRTĪBAS</i>	113
Ievads	113
Vērtību teorijas	114
Kontentanalīze un vērtību teorija	129
Nobeigums	130
<i>E. Šauers. BRĪVĪBA</i>	133
Ievads	133
Vārda “brīvība” izcelsme un emocionālā iedarbība	133
Brīvība kā dzīves prakse	134
Brīvā griba, cēlonība un morālā atbildība	137
Cēlonības problēma brīvības sakarā	140
Džons Stjuarts Mills “Par brīvību” un neiejaukšanās robežas	141
Kants: brīvība kā cilvēka būtības izteicējs	142
Eksistenciālisms: brīvība un nolemtība nāvei un cīņa pret absurdu	145
Kamī “Mīts par Sīfisu”	146
Sartra autonomijas projekts: brīvības un atbildības absolūtie nosacījumi	148
Berlins: nošķirums starp pozitīvo un negatīvo brīvību	149
Nobeigums	154
<i>V. Sīle. IDENTITĀTE</i>	157
Ievads	157
Identitātes jēdziens un pētniecība	158
Identitāšu daudzveidība	159
Identitāte psihoanalītiskā skatījumā	174
Nobeigums	184
<i>I. Neiders. LAIME</i>	187
Ievads	187
Laires jēdziens	189
Hedonisms	198
Piepildītas vēlmes	207
Objektīva saraksta teorijas	209
Nobeigums	212
<i>G. Vēja. MĪLESTĪBA</i>	215
Ievads	215
Mīlestības daudzveidība	218
<i>Eros, philia</i> un <i>agapē</i> vēsturiskā izpratne	222
Nobeigums	246
<i>V. Sīlis. NĀVE</i>	251
Ievads	251
Nāves definīcija	252
Dzīvības izbeigšanas problēmas	255
Bailes no nāves	259
Vēsturiskās pārmaiņas sabiedrības attieksmē pret nāvi	264
Piecas stadijas attieksmē pret nāvi	282
Nobeigums	286
Summary	289

Ievads

Vārds “**antropoloģija**” parādījās 16. gadsimta beigās Vācijas universitāšu filosofijas fakultātēs (Sofroniou, 2007: 153). Tulkojumā tas nozīmē “zinātne par cilvēku” (no sengrieķu “*logia*” – “zinātne par” un “*ánthrōpos*” – cilvēks). Atbilstīgi šī vārda nozīmei “ir iespējams definēt antropoloģiju kā zinātni par cilvēku, ko veido empīriski aprakstoši, sistemātiski vērtējoši un pielietojami pētījumi, cilvēka un cilvēces fizioloģisko un kulturoloģisko īpašību raksturojums kā vienas kultūras ietvaros, tā arī salīdzinot kultūras savā starpā” (Fikentscher, 2004: 74).

Filosofiskās antropoloģijas pamatjautājums ir “Kas ir cilvēks?”. Tas ir jautājums par filosofiskās antropoloģijas centrālo pamatjēdzienu, proti, “cilvēka dabas” jēdzienu. Šis jēdziens ir saistīts ar ideju, kas rodama jau sengrieķu filosofijā, proti, ka visām lietām un dzīvām būtnēm, arī cilvēkam, piemīt kaut kāda konkrēta, nemainīga daba. Tieši pateicoties šai dabai, no ozolzīles izaug ozols, nevis ābele. Tātad jebkura auga sēkla, kura pēc formas nepavisam nav pats augs, tomēr satur sevī šī auga konkrēto formu un augšanas un vairošanās potenciālu, proti, principus, kas nosaka tā attīstību, dzīvi un nāvi. Šo dabu ir nepieciešams atklāt un izpētīt, lai varētu formulēt precīzākas vadlīnijas praktiskajai dzīvei. Astonņpadsmitā gadsimta filosofs Imanuels Kants (*Immanuel Kant*) darbā “Tīrā prāta kritika” apkopo cilvēka dzīves praktisko (pragmatisko) problemātiku trīs jautājumu formā: “Ko es varu zināt? Kas man jādara? Uz ko es drīkstu cerēt?” (Kants, 1787 [1934]: 196). Ir ārkārtīgi svarīgi pēc iespējas labāk saprast savu dabu, savas cilvēciskās spējas un no tām izrietošos praktiskos uzdevumus, citādi nav iespējams pilnā mērā realizēt savu cilvēcību.

Pirmie cilvēka dabas jautājumam pievērsās sengrieķu filosofi, kuri konstatēja, ka cilvēka daba ir radikāli atšķirīga no citu dzīvu būtnu dabas. Proti, līdztekus fiziskajām īpašībām, tādām kā spēja kustēties un vairoties, kas piemīt visiem dzīvniekiem, cilvēkam piemīt arī prāts, iztēle, griba un citas garīgas īpašības, kas nepiemīt nevienai citai dzīvnieku sugai. Cilvēka dabas jēdzienā ir ietverta arī prasība pēc intelektuālas, sociālas un morālas pašrealizācijas – dzīve ir jēgpilns, mērķtiecīgs pašpilnveidošanās process, kurā cilvēkam ir jātiecas sasniegt augstāko iespējamo cilvēciskās izcilības pakāpi.

No dzīvniekiem cilvēku atšķir ne tikai saprātīgums (*homo sapiens*), bet arī spēja lietot valodu, lai sazinātos ar citiem – cilvēks ir sociāla būtne, kas iesaistīta sarežģītā mijiedarbībā ar citiem cilvēkiem, un šajā procesā rodas kultūra. Turklāt spēja radīt kultūru var izpausties, gan mērķtiecīgi strādājot – ar instrumentu palīdzību, pārveidojot un piemērojot savām vajadzībām fizisko vidi (*homo faber*) –, gan arī atpūšoties, izklaidējoties un spēlējot spēles (*homo ludens*).

Daudzas reliģiskas un filosofiskas mācības par būtiskākajām uzskata tieši cilvēka garīgās īpašības, kuru dēļ visu dzīvo būtņu hierarhijā tam tiek iedalīta specifiska, privileģēta vieta. Vienlaikus unikālās garīgās īpašības padara cilvēku par sarežģītu un grūti aptveramu būtni. Kur sākas un kur beidzas cilvēcība? Kā izskaidrot saistību starp cilvēka garu (dvēseli) un ķermeni – vai tās ir divas dažādas substances vai tomēr viena? Ja pastāv liktenis un pastāv Dieva griba, tad kā iespējama cilvēka gribas brīvība un kā to labāk realizēt? Kas padara cilvēku laimīgu, un kas viņam jādara, lai sasniegtu laimi? Lai atbildētu uz šiem jautājumiem, pēdējo divarpus tūkstošu gadu laikā ir radītas daudzas izcilas filosofiskās un teoloģiskās mācības, kas cenšas aptvert cilvēka dabu un būtību tās veselumā un viengabalainībā.

Šos mēģinājumus izveidot visaptverošu zinātņi par cilvēku apgrūtina paša cilvēka acīmredzamais pretrunīgums. Tāpat neskaidrības rada arī jautājums par to, kādas izziņas metodes labāk atklāj cilvēka dabu. Sākotnēji antropoloģijas problēmas tika risinātas filosofijas un teoloģijas kontekstā, kur viens no pamatuzdevumiem bija noteikt, kādi izziņas līdzekļi cilvēkam vispār ir pieejami un kā iespējams šos līdzekļus pavērst pašam pret sevi. Kritiskā analīze, kas ir filosofijas galvenais instruments, tika pielietota, lai skaidrotu introspekcijas datus – pašam savu psihisko procesu novērojumus, kā arī lai aprakstītu un analizētu cilvēku uzvedību sabiedrībā un veiktu dažādu kultūru savstarpēju salīdzinājumu. Diskusijas par metodēm saasinājās 16.–17. gadsimtā, kad jaunizveidotās empīriskās dabaszinātņu metodes parādīja eksperimentu nozīmi droši ticamu zināšanu ieguvē un vienlaikus attīstījās arī matemātiskos aprēķinos un pierādījumos balstītā zinātne. Kamēr vieni šaubījās, vai jautājums “kas ir cilvēks?” vispār ir atbildams, sniedzot uz universāliem dabas likumiem balstītu teoriju, citi mēģināja demonstrēt, kā to varētu izdarīt. Iznākumā 18. gadsimta domātājs Deivids Hjūms (*David Hume*) savā darbā “Traktāts par cilvēka dabu” nonāca pie secinājuma, ka “tas, ko mēs būtībā piedāvājam, uzņemdamies izskaidrot cilvēka dabas pirmsākumus, ir pabeigta zinātņu sistēma” (Hjūms, 1739 [2008]: 7). Piesakot antropoloģiju kā zinātņu sistēmu, tiek iezīmēts nozares galvenais uzdevums, pie kura īstenošanas 20. gadsimta sākumā ķeras modernās filosofiskās antropoloģijas aizsācējs Makss Šēlers (*Max Scheler*) un viņa domubiedri.

Mūsdienās jēdziens “filosofiskā antropoloģija” tiek lietots vairākās dažādās nozīmēs, kuras atšķiras atkarībā no tā, cik šauri vai plaši tiek interpretēts šis jēdziens:

- 1) viens no 20. gadsimta filosofijas virzieniem;
- 2) mācība par cilvēka dabu un būtību tās veselumā un viengabalainībā;
- 3) integratīva starpdisciplināra nozare – filosofiskas cilvēkstudijas.

Šaurā nozīmē ar to tiek saprasts filosofijas novirziens, kas radās pagājušā gadsimta divdesmitajos gados un kura pārstāvji paši attiecina uz sevi terminu “filosofiskā antropoloģija”. Šis virziens veidojies uz ideālisma filosofijas pamatiem, tādēļ tā pārstāvji akcentē cilvēka mentālās un intelektuālās īpašības – dvēseli, prātu, garu, domāšanu un apziņu. Tajā pašā laikā tiek īpaši uzsvērta nepieciešamība aplūkot cilvēku nevis tikai kā garīgu būtni, bet kā vienotu veselumu: “Antropoloģija pēta nevis kādu atsevišķu cilvēka aspektu, bet gan cilvēku kopumā kā viengabalainu bioloģisku, darbojošos, domājošu u. c. būtni.” (Inwood, 1995: 39).

Ievērojamākais virziena pārstāvis Makss Šēlers to skaidro šādi: “Fiziķi, mediķi, dabaszinātnieki, kas patlaban nodarbojas ar *miesas un dvēseles problēmu*, arvien vairāk tuvinās pamatuzskata vienotībai: tā ir *viena un tā pati dzīvība*. [...] Tātad tas, ko mēs dēvējam par “fizioloģisku” un “psiholoģisku”, ir tikai *viena un tā paša dzīvības procesa* aplūkojuma divas puses.” (Šēlers, 1928 [2008]: 77–79) Līdztekus Šēleram pie šī virziena pārstāvjiem ir minami arī Helmut Plesners (*Helmut Plessner*) un Arnolds Gēlens (*Arnold Gehlen*), vēlāk – Ernsts Kasīrers (*Ernst Cassirer*) un citi.

Taču tik šaura izpratne nav adekvāta, jo atstāj ārpus filosofiskās antropoloģijas robežām pārāk daudzus ievērojamus domātājus. Vēsturiski filosofiskā antropoloģija ir attīstījusies vienlaicīgi ar citiem divdesmitā gadsimta filosofijas strāvojumiem, tādiem kā eksistenciālisms, dzīves filosofija (*Lebensphilosophie*), fenomenoloģija, hermeneitika u. c., kuru vadošie pārstāvji ir atstājuši būtisku iespaidu uz filosofisko antropoloģiju. Piemēram, Edmunds Huserls (*Edmund Husserl*), Martins Heidegers (*Martin Heidegger*), Martins Bubers (*Martin Buber*), Hanss Georgs Gadamers (*Hans-Georg Gadamer*), Žans Pols Sartrs (*Jean-Paul Sartre*), un daudzi citi ievērojami 20. gadsimta domātāji. Taču arī šāds nedaudz paplašināts skatījums ir uzskatāms par ierobežotu, jo neņem vērā priekšstatus par cilvēka dabu un eksistenci, kas pastāv jebkuras reliģiskas mācības, filosofijas vai zinātniskas teorijas ietvaros.

Plašāka disciplīnas izpratne atspoguļojas Saimona Blekbērna (*Simon Blackburn*) piedāvātajā definīcijā: filosofiskā antropoloģija ir “mēģinājums iezīmēt universālu cilvēka dabu, kas vienlaikus ir pietiekami plastiska, lai iegūtu atšķirīgu formu dažādos laikmetos un kultūrās” (*Blackburn*, 2008: 276). Tātad šai jomai vienlīdz lielā mērā ir piederīgi gan kristietības, islāma, konfuciānisma,

hinduisma un budisma tekstos atrodamie cilvēka dabas apraksti, gan klasisko filosofu, piemēram, Platona, Aristoteļa, Hjūma, Hobsa, Kanta, Ničes, darbos paustie uzskati par cilvēku, gan arī cilvēka attēlojums citās zinātņu nozarēs, piemēram, Darvina, Marksa, Freida vai Skinera teorijās.¹

Taču, ja filosofiskā antropoloģija tiek interpretēta tik plaši, tad veidojas situācija, kur vienlaikus pastāv daudzi savstarpēji nesaistīti un bieži arī pretēji priekšstati par cilvēku, kas tā vietā, lai ieviestu skaidrību, rada vēl lielāku jucekli. Makss Šēlers to raksturo šādi: “.. mums ir dabaszinātniska, filosofiska un teoloģiska antropoloģija, kas nerūpējas cita par citu, *taču vienotas cilvēka idejas mums nav.*” (Šēlers, 1928 [2008]: 15) Zināšanu sadrumstalotību un pret-runīgumu Šēlers min kā galveno iemeslu, kādēļ viņš ir ķēries pie jaunas paradigmas veidošanas.

Mūsdienu filosofiskā antropoloģija ir saglabājusi šo konceptuālo nostādni. Tā ir multidisciplināra pieeja, kur filosofijas metodes tiek izmantotas, lai interpretētu empīriskus datus un izdarītu secinājumus par specifiskiem jautājumiem par cilvēku un cilvēcību. Proti, filosofiskā antropoloģija ieņem vidutāja lomu starp dabaszinātnēm un humanitārajām zinātnēm, cenšoties apkopot dažādu zinātņu nozaru atklājumus par cilvēku: “.. koordinējot un interpretējot fragmentētās zināšanas, filosofiskā antropoloģija tiecas iegūt jaunu izpratni par cilvēka būtiskākajām īpašībām un potencēm. Tā cenšas sasniegt šo mērķi, izveidojot piemērotas metodes, izgaismojot cilvēcības neskaidros aspektus ar faktu palīdzību, un iezīmēt “jaunu zināšanu robežas”, balstoties uz starpdisciplināriem pētījumiem (koordinējot dažādās zinātņu nozares).” (Pappé, 2005: 317)

Veidojot krājumu “Filosofiskā antropoloģija”, tika izmantota šāda definīcija: “.. filosofiskā antropoloģija ir dažādās zinātņu nozarēs atklāto faktu par cilvēka dabu (*human nature*) un cilvēka stāvokli pasaulē (*human condition*) filosofiskā interpretācija.” (Pappé, 2005: 317) Plašu un daudzveidīgu pieeju prasa pats antropoloģijas pētījumu objekts – cilvēks, kurš ir sarežģīta un daudzpusīga būtne. No vienas puses, tā esamību lielā mērā nosaka fiziskās īpašības, no kurām izriet attiecības ar fizisko pasauli, bet, no otras puses, pateicoties savām intelektuālajām īpašībām, cilvēks ir spējīgs atbrīvoties no fiziskās vides ietekmes, apzināties sevi, iemiesot savu cilvēcību un attīstīt to, vienlaikus radot gan sevi kā individu, gan kultūru.

¹ Atbilstīgi šādai plašai definīcijai ir veidoti vairāki angļu valodā izdotie apcerējumi par cilvēka dabu, piemēram, Luisa Poimana (*Lois P. Pojman*) darbs “Kas mēs esam? Cilvēka dabas teorijas” (2006), Leslija Stīvensona un Deivida Habermana (*Leslie Stevenson, David L. Haberman*) piecus atšķirīgus izdevumus piedzīvojušais darbs “Desmit teorijas par cilvēka dabu” (2007), kā arī Rodžera Triga (*Roger Trigg*) darbs “Priekšstati par cilvēka dabu. Vēsturisks ievads” (1999).

Šāda veida krājums ir pirmais latviešu valodā, kopš filosofiskā antropoloģija Latvijā eksistē kā augstākās izglītības sastāvdaļa. Vienlaikus ir jānorāda uz konceptuālu un tematisku līdzību ar dažiem citiem latviešu valodā izdotiem darbiem, kuru saturā iekļauta cilvēka pašizziņas vēsture un tiek sniegts dažādu “cilvēkteoriju” izklāsts (Lasmane u. c., 1992: 5). Tāds, piemēram, ir trīs latviešu filosofu – Skaidrītes Lasmanes, Augusta Milta un Andra Rubeņa – rakstu krājums “Ētika” (1992), kurā saistībā ar ētikas problēmām ir aplūkotas tādas tēmas kā laime, dzīves jēga, nāve, ciešanas, mīlestība, jaunrade un ķermeņi. Otrs piemērs ir S. Lasmanes sakārtotais krājums “Rietumeiropas morāles filozofija. Antoloģija” (2006), kura priekšvārdā autore uzsver, ka morāles filozofija “ietver arī praksei pāri stāvošu ievirzi – cilvēka izziņu dažādās kopsakarībās – attiecībās ar sevi, ar citiem, valsti, sabiedrību, Visumu utt.” (Lasmane, 2006: 10). Taču atšķirībā no minētajiem tekstiem, kur filosofiskās antropoloģijas problēmu iztirzājums veido tikai daļu no kopējā izklāsta, šis krājums ir pilnībā veltīts tai.

VENTS SĪLIS

Izmantotā literatūra

1. Inwood, M. J. (1995) *Philosophical Anthropology // The Oxford Companion to Philosophy*. – Honderich, T. (ed.). – Oxford: OUP.
2. Fikentscher, W. (2004) *Modes of Thought: A Study in the Anthropology, Law and Religion*. – Tübingen: Mohr Siebeck.
3. Kants, I. (1787 [1934]) *Tīrā prāta kritika*. – 2. sējums. – Rīga: A. Rolavs.
4. Sofroniou, A. (2007) *Moral Philosophy, from Hippocrates to the 21st Aeon*. – Swindon: Lulu Enterprises Inc.
5. Šēlers, M. (1928 [2008]) *Cilvēka novietojums kosmosā*. – Rīga: Zvaigzne ABC.
6. Hjūms, D. (1739 [2008]) *Traktāts par cilvēka dabu*. – II daļa: Par jūtām. – Rīga: Liepnieks un Rītups.
7. Blackburn, S. (2008) *Philosophical Anthropology // Oxford Dictionary of Philosophy / Blackburn, S. (ed.)*. – Oxford: OUP.
8. Pappé, H. O. (2005) *Philosophical Anthropology // Encyclopedia of Philosophy / Borchert, D. M. (ed.)*. – Detroit: Macmillan / Thomson.
9. Lasmane, S., Milts, A., Rubenis, A. (1992) *Ētika*. – Rīga: Zvaigzne.
10. Lasmane, S. (red.) (2006) *Rietumeiropas morāles filozofija: Antoloģija*. – Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.